

Motion till riksdagen

1988/89:K408

av Bengt Kindbom m. fl. (c)

Datapolitiska frågor

Den enskildes trygghet och integritet

Användningen av datatekniken fortsätter att öka vilket ställer krav på anpassning av de regler som skall skydda den enskilde. Allt fler uppgifter samlas in, bearbetas och lagras om enskilda personer.

För att stärka den enskildes integritet och säkerhet bör enligt centerpartiets uppfattning riksdagen besluta ge regeringen i uppdrag att utreda sårbarhetsfrågorna.

Centerpartiet återkommer med de krav som vi tidigare framfört om minskat uppgiftsinsamlande, minskad samkörning och ökade rättigheter för den enskilde. För översyn av datalagen har även datainspektionen föreslagit en ny utredning.

De stora statliga datasystemen bör decentraliseras till regionala och lokala myndigheter.

Sårbarhet

Centerpartiet kräver att regeringen nu tar krafttag för att minska sårbarheten och höja säkerheten i databehandlingen. För att något trovärdigt skall hända måste parlamentariker och intressenter inom näringsliv och servicesektorn vara med och påverka de förslag som tas fram.

Av och till har statsmakterna ägnat frågor om sårbarhet och säkerhet i samband med ADB ett intresse. Under perioden 1976–1979 tillsattes sårbarhetskommittén SÅRK. Kommittén arbetade snabbt och ersattes sedan av sårbarhetsberedningen SÅRB som tog fram viktigt material och en modell för hur man inom organisationer och företag bearbetar sårbarhetsfrågorna.

Vad som gjordes inom säkerhetsområdet före socialdemokraternas återkomst till regeringen 1982 har också rönt internationell uppmärksamhet. Det amerikanska datamagasinet Datamation skriver i sitt aprilnummer 1988 om utvecklingen från SÅRK och framåt. Där beskrivs också ingående den modell för en sårbarhetsanalys som utarbetades av SÅRB-SBA-metoden. Vårt land framstod då som en föregångare i världen när det gällde att angripa sårbarhetsfrågorna. Fördelen med SÅRB var att näringslivet och organisationer inom dataområdet var med i arbetet. Nu står näringslivet utanför och vet inte vad som sker. Detta är olyckligt.

Störningar kan uppträda genom att vi är beroende av tillförseln av

komponenter och service från utlandet och beroende av nyckelpersoner. Störningar i eltilförseln och i telekommunikationsnätet, brand, åska, översvämningar, stölder av utrustning är andra exempel på störningar i fredstid. Till detta kommer ökad brottslighet, dataintrång och inplanterande av "virus och maskar".

Den ökade sårbarheten i det moderna samhället gör sig gällande inte bara inom dataområdet utan inom de flesta samhällssektorer. Inom dataområdet är det dock särskilt uttalat eftersom vitala verksamheter såväl offentliga som privata knyts ihop med hjälp av dagens datateknik och telekommunikationer.

Sårbarhetsfrågorna har missköts av den nuvarande regeringen. Det kommer ständigt nya påminnelser om hur sårbart samhället är och hur brottsligheten inom dataområdet ökar. När datamasken spred sig i ett av de amerikanska datanäten den 3 november 1988 drabbades inte svenska datasystem – inte denna gång. I försvarsdepartementet i USA trodde man inte att masken kommit in i några vitala system. Sanningen lär vi aldrig få veta för det ligger i sakens natur att ingen vill berätta allt för då rubbas tilltron till systemen hos allmänheten.

Går det att 100-procentigt skydda sig mot den typ av intrång som datamask och datavirus utgör? Svaret är nej. Andra åtgärder måste vidtas som minskar komplexiteten i systemen och ger säkrare alternativ för att använda det utomordentliga hjälpmedel som datorerna är.

Decentralisera datasystemen

Ett led i att uppnå ökad säkerhet är att decentralisera de stora centrala register som idag finns inrättade för exempelvis skatteväsendet, socialförsäkringssystemet och statens löne- och redovisningssystem.

Regeringen bör låta pröva samtliga centrala datasystem och respektive myndigheter bör ges i uppdrag att utarbeta planer för en decentralisering av register till regional eller lokal nivå. Dessa planer bör också omfatta förslag till decentralisering av arbets- och handläggningsuppgifter till gagn för ökad säkerhet och minskad sårbarhet.

Inom den offentliga sektorn i övrigt finns också ett stort antal system som bör provas på samma sätt.

Personlig integritet

Som ett resultat av motioner från centerpartiet i början på 80-talet har regeringsformens 2 kap. tillförts regler om skydd för den enskildes integritet vid dataregistrering. I 2 kap. 3 § sägs numera att varje medborgare skall i den utsträckning som närmare anges i lag skyddas mot att hans personliga integritet kränks genom att uppgifter om honom registreras med hjälp av automatisk databehandling. Även om någon enhetlig uppfattning inte finns om innebörden i begreppet personlig integritet så finns det dock en allmän uppslutning kring att den enskilde har rätt till en fredad sektor.

Vi i centerpartiet ser alltid detta problem utifrån den enskildes situation och kräver i det följande preciseringar i datalagen som innebär ett ökat skydd för den enskilde i förhållande till myndigheter, institutioner, företag och organisationer.

En fråga som data- och offentlighetskommittén (DOK) hade som huvuduppgift att utreda var på vilket sätt personnummeranvändningen kan begränsas. De förslag som DOK presenterat har ännu inte lett till några initiativ från regeringens sida.

Datainspektionen har i framställning till regeringen i november 1988 föreslagit att datalagen blir föremål för en översyn. I samband med en sådan begäran finns det alltid en risk att frågor som är utredda stoppas undan i en ny utredning. Så kan bli fallet med exempelvis DOK:s förslag för att begränsa personnummeranvändningen. Enligt vår uppfattning finns det ingen anledning att vänta med åtgärder som redan utretts under lång tid och som är ägnade att skydda den enskilde.

Regeringen bör under detta riksmöte lägga fram förslag som begränsar personnummeranvändningen.

Datalagen

Från centerpartiets sida har vi under tiden som DOK:s utredningsarbete pågått hävdad att några nya stora datasystem med omfattande personuppgifter inte bör inrättas i avvaktan på utredningens förslag. När en ny datalagsutredning nu aviseras vill vi på nytt aktualisera ett antal frågor som bör beaktas i detta utredningsarbete.

- En restriktiv praxis måste upprätthållas för tillståndsgivningen till register med stora informationsmängder eller känsliga uppgifter.
- Tillsynsverksamheten förstärks.
- Uppgifter insamlade för ett ändamål skall inte användas för andra ändamål utan särskild reglering.
- Samkörning bör i princip inte tillåtas.
- Den enskilde måste få större möjlighet att påverka uppgifternas hantering i ett datasystem.
- Informationen från datasystemen förbättras och den enskildes rätt att ta del av innehållet i olika system måste vara oinskränkt.
- Begreppen särskilda och synnerliga skäl ges en konkret innebörd i datalagens bestämmelser.
- Regler om sekretess, rättelse och gallringsinstruktioner ses över och utformas till stöd för den enskilde.

Genom försäljning av offentliga uppgifter och adresser från personregister medverkar samhället till en omfattande kommersiell användning av personuppgifter. Detta är ett exempel där uppgifter insamlade för ett ändamål som används för ett annat ändamål.

Med hänvisning till den utveckling som skett när det gäller kommersiell användning av uppgifter ur offentliga register bör försäljningsverksamheten starkt begränsas.

Åtgärder för att begränsa den kommersiella användningen av uppgifter i personregister bör vidtas med stöd av de förslag som bl.a. DOK utarbetat. Genom datainspektionen bör också prövas om överenskommelser kan träffas med branschen i fråga.

Registerlagar

Mot. 1988/89
K408

Centerpartiet har tidigare förordat att särskilda registerlagar utarbetas för datasystem som har stor omfattning eller som på grund av vad som registrerats på ett särskilt sätt berör den enskilde. Senast skedde detta i samband med prop. 1987/88:122 om ändring i kriminal- och polisregisterlagarna. Vårt krav kvarstår om att polisens register bör författningsregleras. Det så kallade förspaningsregistret är därvid särskilt känsligt eftersom det slutligen kan bidra till friande från brott eller fällande dom.

De regler som finns i olika regelsamlingar och författningar bör enligt vår mening sammanföras till en registerlag för polisens register. I en sådan lag skall regleras vilka uppgifter som får registreras, behörighet att registrera och göra uttag av uppgifter i registren, rättelse, gallring, parlamentarisk insyn m.m.

Vad gäller den enskildes insyns rätt i kriminalregistret bör denna rätt gälla samtliga uppgifter som finns registrerade. Centerpartiets förslag till lagändring på denna punkt avlogs under förra riksmötet varför vi nu återkommer med förslaget. I lag om allmänt kriminalregister bör 11 § ändras i enlighet med motionärernas förslag.

I DOK:s betänkande – Integritetsskydd i datasamhället 4. – SOU 1987:31 föreslås en utökad användning av systemet med registerlagar. Kommittén föreslår att utöver den registerlagstiftning som redan finns särskilda registerlagar skall utarbetas för:

- socialstyrelsens register
- landstingens register
- kommunernas register inom socialtjänsten och skolhälsovården
- riksförsäkringsverkets och försäkringskassornas register.

Som angetts ovan har centerpartiet länge förordat särskilda registerlagar för integritetskänsliga register. Det förslag som DOK nu framlagt ligger också i linje med de krav som vi framförde vid förra riksmötet om datateknikens användning inom bl.a. socialtjänst och sjukvård.

Riksdagen bör därför ge regeringen i uppdrag att utarbeta registerlagar för integritetskänsliga register i enlighet med ovanstående. Dessa lagar bör bl.a. reglera uppgiftsinsamlandet, användandet av uppgifterna, hantering av data med omdömen och uttalanden om enskild person s.k. mjukdata, behörighetsregler, rättelse av felaktig uppgift, gallring, den enskildes rätt till insyn, samtycke till registrering m.m.

Forskning och statistik

Forskning med hjälp av data är liksom statistikproduktion av stor vikt bl. a. som underlag för samhällsdebatt och för politiska beslut. Det är viktigt att dessa verksamheter kan bedrivas under stor frihet. Den del av forskningsverksamheten och statistikproduktionen som vi berör här gäller den som baseras på personuppgifter och insamlandet av individrelaterade uppgifter.

Verksamheten måste bedrivas så att det finns förtroende mellan de inblandade.

Det skall finnas möjlighet för de enskilda att själva avgöra deltagandet och att få en riktig information.

Enligt centerpartiets uppfattning måste därför etikregler antas för denna forskning som bättre garanterar den personliga integriteten. Dessa regler bör bl.a. innehålla följande:

- Deltagandet skall vara frivilligt och kunna avbrytas.
- Samtycke skall krävas för insamlande av uppgifter även när det gäller uppgifter som inhämtas från offentliga register.
- Klara gränser måste dras upp mellan forskning och administration.
- Avidentifierade uppgifter bör användas i största möjliga utsträckning.
- Frågan om utlämnande av uppgifter till den enskilde måste lösas.

Etikkommittéer bör pröva forskning och statistikverksamhet ur den enskildes synpunkt. I existerande eller nyinrättade etikkommittéer bör den medborgerliga förankringen stärkas genom ökad lekmanamedverkan.

Företagens register

Register inom näringslivet skyddas inte av datalagen i den mån de inte samtidigt utgör personregister. Enligt centerpartiets uppfattning bör datalagen endast omfatta personuppgifter. Detta innebär inte att vi tycker att skyddet för företagens data är oväsentligt. Tvärtom, även dessa bör skyddas för otillbörligt intrång. Enligt centerpartiets uppfattning bör detta ske på två sätt dels genom lagstiftning om dataintrång, dels genom sekretesslagstiftning. Dessa två frågor måste ständigt följas upp särskilt vid förändringar i uppgiftslämnande och vid krav på nya uppgifter från företagen måste skyddet för företagen beaktas. Insamlandet av uppgifter måste minimeras och sekretessreglerna utformas på ett sådant sätt att de erbjuder ett verkligt skydd. Även på detta område måste regeln om att uppgifter insamlade för ett ändamål inte skall användas för andra ändamål gälla.

Hemställen

Med stöd av vad som anförts ovan hemställer vi

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en parlamentarisk utredning för beredning av säkerhets- och sårbarhetsfrågorna i datasamhället,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om planer för decentralisering av datasystem,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om översyn av datalagen, begränsning av personnummeranvändningen och försäljningen av uppgifter ur offentliga register, m.m.,

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om registerlag för polisregistren,¹]

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om registerlagar, registrering av personuppgifter inom sjukvård och socialtjänst,

[att riksdagen antar följande förslag till ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister

I utdrag till enskild tas samma uppgifter med som skall lämnas till en domstol eller en åklagare enligt 10 §.¹⁾

I utdrag till enskild upptas samtliga uppgifter om den enskilde.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om etikregler för forskning och statistik grundad på administrativa data m.m.²⁾

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om skydd för företagsdata.

Stockholm den 18 januari 1989

Bengt Kindbom (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Anders Svärd (c)

Birger Andersson (c)

Kjell Ericsson (c)

Ingbritt Irhammar (c)

Stina Eliasson (c)

Rosa Östh (c)

¹1988/89:Ju211

²1988/89:Ub525

